

KLEMEN BELHAR¹

Multikulturalizem med pritiski nacionalizma in tradicionalizma

Izvleček: V članku se najprej ozremo k dvema knjigama, ki ugotavljata, da multikulturalizem ne uspeva, kot bi moral. Ena od knjig raziskuje, zakaj se v javnem in medijskem diskurzu v Evropi ustvarja vtis, da multikulturalizem ne deluje. Druga knjiga preiskuje neprijetne resnice o multikulturalizmu, zlasti tiste, povezane z azijskim islamom v Veliki Britaniji. V zadnjem desetletju se multikulturalizem vse bolj problematizira. Ni povsem jasno, ali gre za medijski vtis, za pritisk nacionalizma in integracionizma ali pa multikulturalizem res ne prinaša pričakovanih rezultatov. V nadaljevanju ugotavljamo, da politike multikulturalizma (MKP) na splošno prinašajo dobre rezultate, kar dokazujejo različne raziskave. V nekaterih primerih so MKP dobile nepričakovane oblike ali pa so celo neuspešne. V nacionalizmu prevladujočih nacionalnih kultur in tradicionalizmu nekaterih manjšinskih kultur se skriva vera v izvorno točko identitete. Tako nacionalizem kot tradicionalizem se zelo veliko ukvarjata s pravim izvorom. Na isto logiko pogosto pristajajo MKP, to pa onemogoča, da bi multikulturalizem doživel evolucijo, kar bi omogočilo lažje urejanje sobivanja različnih kultur.

Ključne besede: multikulturalizem, MKP, identiteta, nacionalizem, tradicionalizem, imigracija

UDK: 316.7:323.1

¹ Klemen Belhar je doktorand na Fakulteti za humanistične študije, smer Antropologija, Univerza na Primorskem. E-naslov: kbelhar@gmail.com

Multiculturalism under the Strain of Nationalism and Traditionalism

Abstract: The article begins by surveying two influential books, both of which observe that multiculturalism is not succeeding as well as it should be. One of the books examines why the public and media discourses in Europe are producing the impression that multiculturalism is not working. The other book inquires into the inconvenient truths about multiculturalism, especially those connected with Asian Islam in Great Britain. Over the last decade multiculturalism has been increasingly contested, but it remains unclear whether this is merely an impression created by the media, a result of the pressures exerted by nationalism and integrationalism, or a consequence of its failure to yield the desired results. The study continues by observing that the politics of multiculturalism (MCP) in fact tend to yield good results, as attested by the findings of various researches. In some cases, however, the MCP have undergone unexpected modifications or even failed. The nationalism of the dominant national cultures and the traditionalism of some minority cultures are underpinned by the faith in a source point of identity. Both nationalism and traditionalism are preoccupied with the 'proper' origin, and the same logic is often adopted by the MCP. This precludes any evolution of multiculturalism, which would facilitate confrontation with the contemporary challenges of managing the coexistence of different cultures.

Key words: multiculturalism, identity, nationalism, traditionalism, immigration

Uvod

Družbe v zahodnem svetu so se po drugi svetovni vojni in po koncu kolonializma demografsko precej spremenile. Treba je bilo poiskati način sobivanja različnih kultur, nacionalnosti in religij. Postalo je jasno, da rasizem, nacionalizem in zanikanje človekovih pravic niso rešitev. Iz tega prepričanja so vzniknile politike multikulturalizma. Multikulturalizem je zaživel zlasti v zahodni Evropi, v ZDA in v Kanadi, v državah, kjer je bilo tudi največ priseljevanja. V zadnjih letih se je tako na politični kot na teoretični ravni pogled na multikulturalizem precej spremenil.² Vrhunec spremenjenega odnosa do multikulturalizma v evropski politiki je bil dosežen leta 2010, ko je najmočnejša evropska političarka Angela Merkel izjavila, da multikulturalizem ne deluje. V spominu ostaja izrek, ki ga je na istem dogodku izrekel njen strankarski sodelavec Horst Seehofer: "Multikulti ist tot." (Multikulti je mrtev.)³

V članku ugotavljamo od kod izhajajo domnevne težave z multikulturalizmom. Da ta ne deluje najboljše, se strinjajo avtorji različnih nazorov in velik del javnosti. Vzroke za to prepričanje pa vidijo povsem drugje. Članek pregleduje nekatere od teh vzrokov in sooči dve pomembni in vplivni knjigi, ki se opredelita do težav z multikulturalizmom. Ker so težave z multikulturalizmom vse očitnejše, članek izpostavi vprašanje, ali multikulturalizem sploh deluje.

Politike multikulturalizma v nekaterih primer odlično uspevajo, v drugih pa ne. Tudi pogled javnosti je zelo raznolik. Težave, ki se pojavljajo, so predvsem posledica nekaterih predstav, ki še vedno niso preživete. Mednje sodijo: rasizem, nacionalizem in primordializem. V članku se vprašamo, kaj je skupnega tem predstavam in

² Meer, Modood, T., 2009.

³ Splet: <http://www.zeit.de/politik/deutschland/2010-10/seehofer-multi-kulti-junge-union>.

ideologijam? Članek zato opredeli izvorno točko identitete, s katero računajo različne ideologije, ki so naslonjene na naravo, biologijo in zlasti izvor. Zaprte skupnosti gradijo svojo ideologijo na temelju pravega izvora, od pripadnikov zahtevajo trdno identiteto in jih s tem ločujejo od drugih. Mnoge identitete tem ideologijam uhajajo. Ker jih je težko opredeliti na "tradicionalen" način, imajo z njimi težave tako integracionizem, multikulturalizem kot tudi nacionalizem prevladujoče skupnosti in zaprte imigrantske skupnosti. V članku bo pokazano, da ideologije izvora in jasne identitete pogosto preprečujejo učinkovito sožitje, medtem ko ga novooblikovane identitete omogočajo in spodbujajo.

V sklepu bomo iskali rešitve za boljše sožitje, med njimi bomo posebej izpostavili: konec vere v izvorno točko identitete, nove načine oblikovanja identitete, nove oblike zamišljenih skupnosti in nove oblike državljanstva.

Nasprotovanje multikulturalizmu

Leta 2010 je izšla knjiga *The Multiculturalism Backlash*,⁴ kjer v pri-spevkih različnih avtorjev spoznavamo obrat proti multikulturalizmu v različnih državah. Ta preobrat ni toliko prisoten v teoriji, temveč bolj v politiki, medijskih odzivih in deloma v javnem mnenju. V uvodu urednika ugotavljata, da so se razprave o rezultatih multikulturalizma pojavile že v 80. letih zlasti zaradi afere Rushdie, v 90. so se nadaljevale na Nizozemskem in v Kanadi, po letu 2000 pa so postajale vse pogo-
stejše. Razprave so spodbujali pomenljivi ali celo usodni dogodki: lon-
donski nemiri, 9. 11., bombni napadi v Madridu in Londonu, umor
Thea van Gogha, karikature preroka Mohameda, nemiri v Parizu, kon-
troverze okrog nošenja burke, če naštejemo samo najbolj znane.⁵ Vsak

---

⁴ Vertovec, Wessendorf, 2009.

⁵ Prav tam, 5–6.

od teh dogodkov je ne samo spodbudil razprave, temveč je dal močan veter v jadra kritikom politik multikulturalizma (MKP). Nasprotovanje multikulturalizmu v javnosti in medijih se je razširilo tudi v javni politični govor. Bolj kot do nasprotovanja je prišlo do zanikanja in molčanja. Politiki vse manj uporabljajo besedo multikulturalizem, tudi če mu ne nasprotujejo. Nekateri skušajo doseči, da bi se enaka ali podobna politika izvajala pod drugim imenom,⁶ to pa ima še druge posledice.

Pri odmikanju od multikulturalizma naj bi šlo predvsem za politično in medijsko ustvarjanje vtisa. Na načelih liberalizma se namesto politik "multikulturalizma" uveljavljajo politike "integracije". Spremenil se je poudarek in spreminja se politično izrazje. Počasi se vzpostavlja nova politika z imenom "politika raznolikosti". Pri tem gre mnogokrat za ukrepe, ki so se prej izvajali pod imenom "multikulturalizem". Odpor do multikulturalizma se pojavlja zlasti v javnem govoru in precej manj na ravni ukrepov ter v javnem mnenju. Seveda se medijski vtis počasi seli v javno mnenje, a pričakovanja, da bo multikulturalizem preprosto izumrl ali da je že mrtev, so pretirana.⁷

Prav tako je leta 2010 izšla druga vplivna knjiga, ki se loteva istega področja. Gre za knjigo *Multiculturalism: Some Inconvenient Truths* (Multikulturalizem: nekaj neprijetnih resnic),⁸ ki jo je napisal Rummy Hasan. V tej knjigi gre za kritiko multikulturalizma, še bolj pa za kritiko tistega, v kar se je multikulturalizem pretvoril. Ta pojav Hasan dobesedno imenuje "multifaithism"; prevedemo ga lahko kot "mnogovernost, večvernost, multivernost". Bolj kot za kritiko multikulturalizma gre za kritiko tistega, kar se zaradi nekaterih

⁶ Prim. Cantle, 2012.

⁷ Prim. Vertovec, Wessendorf, 2010, 26-28.

⁸ Hasan, 2010.

MKP dogaja med muslimani v Veliki Britaniji in še ponekod v Evropi. Žrtve v tej zgodbi niso prebivalci Velike Britanije, temveč muslimanski imigranti. Hasan kritike ne izreka z rasistične ali nacionalistične pozicije, saj je sam bivši musliman. Multikulturalizem je imigrantskim kulturam priznal pravico do posebnega položaja. Te skupnosti živijo svoje življenje, ki ima malo stikov s prevladujočo kulturo. Pričakovati je bilo, da bodo v drugem kulturnem okolju sprejele ponujeno versko in kulturno svobodo, a tega ne storijo. Svoje življenje živijo, kot bi ga živeli nekje drugje. Hasan osnovni vzrok za tako stanje pripiše ravnanju prevladujočih evropskih kultur v začetku po(st)kolonialnega priseljevanja, ki se je zelo razlikovalo od ravnanja v ZDA, v Kanadi ali v Avstraliji. Priseljenci so v Severno Ameriko prišli zato, da bi tam ostali. Iz tega so počasi zgradili novo identiteto in prispevali k skupni ameriški ali kanadski identiteti. Seveda so jih v ZDA in Kanadi sprejeli kot nove stalne priseljence, evropske države pa tega koraka niso zmogle. Zaradi nacionalizma in rasizma jih niso spodbujali k integraciji. Tak primer so "gastarbajterji" v Nemčiji in na Nizozemskem, imigranti zato niso razvili identitete stalnih naseljencev.⁹ Temu deloma pritrujeta *MIPEX (Migrant Integration Policy Index, Indeks migrantskih politik)* in *Multiculturalism Policy Index (Indeks multikulturnih politik)*, ki merita učinkovitost multikulturnih politik.¹⁰

Umikanje v nekakšno prostovoljno segregacijo preprečuje pravo interakcijo med kulturami. Primera prave interakcije sta mešane poroke in šolanje v javnih šolah. Karibci stopajo v tovrstno interakcijo, Azijci nasploh manj, muslimani pa skoraj ne. Segregacija povzroča psihično odtujenost od britanske družbe. Psihična odtujenost je za Hasana pomemben pojem, ki pomeni, da ljudje živijo fizično

---

⁹ Prav tam, 1054 -1068.

¹⁰ Prim. <http://www.mipex.eu/> in splet: <http://www.queensu.ca/mcp/index.html>.

blizu, a ne sestavljajo tega, čemur rečemo skupnost. Ti priseljenci ne poženejo korenin, svetu, v katerem fizično živijo, ne pripadajo žares. Temu Hasan pravi *plitka naselitev (shallow settlement)*.¹¹

Muslimani torej zavračajo evropski način življenja in namesto, da bi ga vsaj nekoliko sprejeli, skušajo vsiliti svoj način življenja. Ker jim to ne uspeva, se omejijo zgolj na svojo skupnost in svojega načina življenja niso pripravljene prostovoljno spremeniti. S tem ohranjajo svoja tradicionalna razmerja moči, kjer krajšo potegnejo predvsem ženske. Te so prisiljene k številnim tradicionalističnim praksam, ki se jih ne morejo osvoboditi zaradi pritiska kulturne okolice.

Hasan se postavi na stran univerzalizma in laičnosti, islam pa je prav tako religija, ki ima jasne univerzalistične cilje. Oba pogleda imata svoj prav, verjameta v resnico, ki jo želita razširiti. Prav želja po vpeljavi univerzalnih pravil pomeni težave za multikulturalizem. Multikulturalizem pomeni zmožnost sobivanja različnih kultur, tj. različnih ideologij in moral, ki morajo omejiti svoje univerzalistične težnje. Osnovna Hasanova podmena je, da multikulturalizem ne deluje tam, kjer islam od svojih pripadnikov zahteva spoštovanje ideoloških in univerzalnih zahtev. Islam si želi, da bi ga sprejeli vsi. Ne želi se omejiti in se prilagoditi npr. angleški družbi. Nasprotno, islam ima v sebi težnjo, da angleška družba postane muslimanska. A tudi univerzalni laicizem nima drugačnih namenov. Želi si, da bi muslimani spoznali omejitve svoje religije, da bi se jim odrekli in živeli svojo kulturo znotraj tistega, kar Yasmin Alibhai Brown imenuje trije S (*saris, samosas and steeldrums*).¹² Hasan v nasprotovanju islamu pade v enako past kot islam. Oklepanje in propagiranje lastne ideologije se mu zdi važnejše od iskanja načinov sobivanja različnih univerzalizmov.

---

¹¹ Hasan, 2010, 1806.

¹² Prim. Kymlicka, 2012.

Ali multikulturalizem deluje ali ne?

V zadnjih letih se pojavlja vse pogostejše problematiziranje multikulturalizma nasploh in posamičnih MKP. Tako v teoretičnih odzivih kot v politiki se vse manj dojema kot vrednota *per se*. V ospredje prihaja vprašanje funkcionalnosti multikulturalizma. Vse pogosteje se pojavlja vprašanje, ali multikulturalizem sploh deluje. Enoznačnega odgovora verjetno ni. Težko bi trdili, da vse MKP delujejo, prav tako pa ne moremo reči, da ne delujejo. Ravno tako težko govorimo o multikulturalizmu nasploh, saj so med posameznimi oblikami MKP in med posameznimi državami precejšnje razlike. Naštejemo lahko vsaj štiri načine pojavnosti MKP: a) v bivših kolonialističnih državah, b) v priseljskih državah, c) v državah s pretežno ekonomsko imigracijo, č) v bivših skupnih državnih tvorbah. Zaradi pestrosti MKP po državah in različnih razlogov za sobivanje kultur znotraj ene države je nemogoče enoznačno odgovoriti, ali multikulturalizem deluje. Nekje je zgodba o uspehu, ponekod pa le formalnost, za katero se skrivajo dejanski nacionalizmi. Multikulturalizem zagotovo ne deluje tam, kjer MKP ne izvajajo in jih niti ne želijo izvajati. Tudi tam, kjer MKP izvajajo, te delujejo boljše ali slabše. Učinkovitost MKP je odvisna tudi od odnosa politike do multikulturalizma. Kymlicka navaja, da so bile MKP v porastu v letih 1970 do 1990, nato pa so se začele počasi umikati.¹³ Današnji vtis, da multikulturalizem ne prinaša zelenih rezultatov, moramo vsaj deloma pripisati tudi manjši politični volji do uvajanja MKP. Enoznačnega odgovora torej ni, multikulturalizem deluje in hkrati ne deluje. V katerih primerih deluje in v katerih ne, je stvar podrobnejšega pregleda v nadaljevanju.

---

¹³ Kymlicka, 2012.

Zakaj v nekaterih primerih multikulturalizem ne deluje? Težave z identiteto

Identiteta priseljencev je pogosto v nejasni dvojnosti, multikulturalizem pa računa na jasno identiteto. MKP so se rodile zato, da bi priseljencem dopustili, da živijo skladno z lastno kulturo, čeprav so se preselili v drugo kulturno okolje. S tem je bil narejen odmik od zahtev po integraciji. Integracijska politika želi iz Neslovencev narediti Slovence in iz Nefrancozov Francoze. Priseljence želi čim prej spremeniti, zlasti želi spremeniti njihovo identiteto. Na drugi strani pa želi multikulturalizem doseči sobivanje različnih kulturnih identitet.¹⁴ Integracionizem in multikulturalizem sta dve nasprotujoči si rešitvi za isto težavo, hkrati pa povzročata enak identitetni zaplet. Slovenski primer takšnega identitetnega zapleta je *čefur*, subkulturni pojav, ki kaže, kako nejasna in spreminjajoča se je kultura priseljencev. *Čefur* je identiteta neke vmesnosti,¹⁵ *čefur* ni Srb, ni Bosanec ne Hrvat ne Slovenec, je nekaj tretjega.¹⁶

Ko to tretjo identiteto soočimo z multikulturalizmom in integracionizmom vidimo, da naletimo na enako težavo. Cilj multikulturalizma je, da priseljenci obdržijo svojo kulturo in svojo identiteto ob drugih kulturah in ob "domači" kulturi v državi, kamor so se priselili. Integracionizem zahteva obratno. Želi, da se priseljenci odrečejo svoji kulturni identiteti in da prevzamejo identiteto kulture, kamor so se priselili. Če priseljenci uresničijo vse možnosti MKP, nikoli ne obdržijo svoje izvirne kulture in identitete, zaradi česar MKP nikoli v polnosti ne uspejo. Po drugi strani se lahko še tako močno podredijo zahtevam nacionalističnega integracionizma,

¹⁴ Prim. Finney, Simpson, 2009.

¹⁵ Prim. Medica, 2009, 7-18.

¹⁶ Podoben primer navaja Danila Mayer, ko si mladi Turki, potomci priseljencev, prav tako oblikujejo identiteto, ki ni ne turška ne avstrijska, ampak imajo svojo tretjo identiteto. Mayer, 2009.

toda nacionalisti nikoli ne bodo priznali, da so postali pravi pripadniki naroda države, kamor so se priselili. Priseljenci so v območju dvojne tujosti, in če želijo ubežati tej tujosti, potrebujejo neko novo identiteto, ki si jo tudi izdelajo. Če multikulturalizmu in integracionizmu pripišemo njune skrajne pozicije, lahko tretjo identiteto priseljencev vidimo kot njun neuspeh, po drugi strani pa tretja identiteta pomeni pot k dolgoročnemu sobivanju različnih kulturnih identitet znotraj države.

V tej zmešnjavi identitet ugotovimo, da identiteta ni stalna, ampak se spreminja. Identiteto spreminja tisti, ki jo nekemu pripisuje, ali nekdo, ki identiteto prevzema. V tem oziru lahko govorimo o premakljivih identitetah. Migranti prevzemajo tiste identitete, ki jim ustrezajo glede na družbeni prostor, v katerem so. Lahko prevzamejo identiteto izvorne nacionalnosti, identiteto države, kamor so se priselili, ali identiteto priseljenca. Seveda so možne tudi druge identitete. Karmen Medica piše, da je možnih toliko različnih identitet, kolikor je razlik med njimi in domačini.¹⁷ Do mešanja identitet prihaja tudi na področju jezika, ki je eden od temeljnih kazalcev nacionalne identitete in v marsičem produkt oblikovanja narodov. Migrantske skupnosti tako razvijajo svoje jezike, ki so nekakšen hibrid jezika dežele izvora in dežele priselitve. Kateri jezik bodo uporabili, pa je odvisno od družbenega položaja. Premične identitete lahko pomenijo, da nikjer niso zares sprejeti, lahko pa pomenijo tudi prednost, ker ponujajo več izbir. Identiteta, ki ni premakljiva, kaže na obremenjenost s trdim nacionalizmom oz. na poistovetenje z ideologijo posameznega nacionalizma ter na iskanje jasnega razlikovanja med 'njimi' in 'nami'. Premična identiteta nam omogoča, da se osvobodimo nacionalističnih ideologij. Trdne nacionalne identitete temeljijo na izvoru, a vsaka genealogija pokaže, da je izvor mešanica

---

¹⁷ Medica, 2009.

(nacionalnosti). Kar imata izvor in identiteta skupnega, je torej mešanost, nejasnost in premičnost. Zahteve po jasni identiteti niso nič drugega kot družbena prisila, ideologija izvorne točke identitete in potencial za družbeni konflikt. Premične identitete pa nam omogočajo, da prevzemamo identitete, ki konfliktnost zmanjšujejo in omogočajo sobivanje.

Izvirna točka identitete – ideološki temelj zamišljene skupnosti

Videli smo, da multikulturalizem in integracionizem predpostavljata neko izvorno točko. Kaj ta točka je, je izjemno težko definirati, kajti definicija točko ogradi in pokaže njene meje. Ko se te pojmovne meje vzpostavijo, je definicija te točke že napačna. Gre za točko, ki jo je nemogoče ujeti in do konca definirati, toda prav na njej temeljijo politike, ki želijo urejati sobivanje različnih kultur. Te politike računajo na jasno identiteto in so manj učinkovite, ko jasne identitete ni. Zato se je treba vprašati, ali jasna identiteta sploh kdaj obstaja. In še pomembnejše: ali obstaja izvorna točka identitete?

Odgovor začnimo iskati z že uporabljenim primerom Slovenca, Srba in *čefurja*. Že zgoraj je nakazano, da jasna identiteta *čefurja* ne obstaja, ne glede na to, ali ga jemljemo kot žaljivko ali subkulturni pojav. Ne obstaja jasen kod, na podlagi katerega bi izdelali vzorec pravega *čefurja*. Izraz seveda nekaj označuje in ga razumemo, a nikogar ne označi do konca. Gre za prehodno identiteto, nekdo lahko postane *čefur* in to neha biti. Pri narodni identiteti se zdi kod jasnejši. Narodna identiteta se zdi nekaj, s čimer se rodiš in umreš. Srb se rodi in umre kot Srb, prav tako Slovenec ali Italijan. Vsaj nacionalizmi nas skušajo prepričati, da je tako. A kako ravnati v primeru *čefurjev*? Za trenutek na to pogledjmo skozi oči slovenskega nacionalizma. Srb, ki se rodi v Srbiji in tam živi, ima jasno identiteto in brez težav ga označimo za Srba. Zaplete se, ko nekdo, ki ima "srbske korenine", igra za slovensko nogometno reprezentanco in je celo

njen najboljši igravec. Zaradi te vloge je dober Slovenec, čeprav ni pravi Slovenec. Še bolj se zaplete, ko nekdo, ki je osvajal biatlonske medalje za Hrvaško, začne medalje osvajati za Slovenijo. Je Slovenec ali Hrvat? Zaradi uspešnosti je hitro postal Slovenec, čeprav ni pravi Slovenec. Reprezentančni šport je zelo nacionalističen, zato športnikom hitro oprostimo nepravo poreklo. *Čefur* je navadno oznaka, ki ni pozitivna, ampak skuša biti vsaj malo zaničljiva. Ko *čefur* postaja uspešen, je vse bolj Slovenec in vse manj *čefur*. V popkulturi smo videli nekaj primerov, ko so nekateri estradniki sami sebe označili za *čefurje*. Ker so bili priljubljeni med splošnim slovenskim občinstvom, so izrazu odvzeli precej negativne konotacije. V podobni identitetni zagati se najde slovenski državljani, ki ima "srbske korenine". Tako kot športnik ni pravi Slovenec in nimamo razloga, da bi mu to spregledali, saj ne sodeluje v športnem ali drugem nacionalističnem projektu. Ni povsem naš, a je bil tu rojen, tu živi in bo tu umrl, zato ga moramo nekako označiti. Oznaki Srb ali Slovenec zanj v politosti ne veljata, zato ga označimo kot *čefurja*. Seveda je vse to početje povsem arbitrarno, čeprav se naslanja na vzorec pravega Srba ali pravega Slovenca. Tak vzorec si vedno zamisli tisti, ki ga skuša vzpostaviti. Temelj za vzorec sta narodna zavest in obstoj naroda. Narod pa je zamišljena skupnost. To pomeni, da ne obstaja od nekdaj in da se z zamišljanjem spreminja njegova identiteta.¹⁸

Poskuse, da bi definirali vzorec pripadnosti, lahko označimo kot posledico potrebe po ločitvi od drugih skupnosti. Ko so se Slovenci ločevali od drugih narodov v Avstro-Ogrski, so si morali zamisliti skupnost Slovencev in definirati, kaj Slovenec sploh je. To je bilo treba še posebej ponavljati ob nadaljnjih ločitvah od drugih narodov. Vzorec je bil zamišljen,¹⁹ torej izumljen, in ima svojo zgodbo

---

¹⁸ Prim. Anderson, 2007, 22-23.

¹⁹ Hobsbawm, 2007, 57.

vino, ki nikakor ni končana. Iz zgodovine oblikovanja nacionalnih držav vidimo, da tisto, kar naj bi bilo od nekdaj ali celo dano od boga, nima drugega temelja, kot je potreba po kohezivni nacionalni ideologiji. To je vezivno tkivo nacionalne skupnosti. Nacija nima jasne etnične podlage, ampak se etnizira za nazaj. Vzpostavi se ideologija, ki prikazuje nacijo kot nekakšno naravno skupnost.²⁰ Pri ideologizaciji nacionalnega vezivnega tkiva so šli verjetno najdlje Izraelci, ki svojega izvora niso pripisali času “od nekdaj” ali “tisočletnim sanjam”, temveč so izvor svoje nacije pripisali kar božjemu izvoru.²¹

O ideološkem vzorcu pripadnika neke nacionalnosti pišemo zato, da bi pokazali dvoje: da vzorec nima nobene ontološke podlage in da takemu vzorcu nihče zares ne ustreza. Temu navkljub vsak nacionalizem zahteva, da pripadniki naroda ustrezajo takemu vzorcu in to tudi javno pokažejo. V veliki meri na takih vzorcih temeljita tudi integracionizem in multikulturalizem. Za integracionizem, ki je navadno obilno podprt z nacionalizmom, je to razumljivo. Multikulturalizem je mnogo liberalnejši in skuša doseči mirno in dopolnjujoče se sobivanje različnih nacionalnih kultur, vseeno pa računa na vzorce in ideologije, ki so jih ustvarile nacionalne države ali skupnosti, od koder prihajajo imigranti. Precej manj upošteva ali celo spodbuja ustvarjanje novih identitet, ki si jih izdelajo imigranti in njihovi potomci. Multikulturalizem zahteva jasno zavest o pripadnosti neki skupnosti, ki ima zgrajeno nacionalno ali versko identiteto. MKP lažje podelijo pravice Turkom v Nemčiji ali muslimanom iz Bangladeša kot nekomu, ki iz teh skupnosti izhaja, a jim sam identitetno ne pripada. Lahko bi rekli, da zanemarja posameznike z dvojno tujostjo, torej z identiteto, ki jo je še posebno težko

---

²⁰ Sand, 2010, 43.

²¹ Prim. Sand, 2010.

definirati. Taka primera sta lahko primer slovenskih *čefurjev* in Karibcev v Veliki Britaniji.²²

Multikulturalizem ima težavo pri tem, kako priznati posebne pravice nekemu, ki želi imeti posebne pravice, zato ker jih ima skupnost, ki ji pripada, vendar ga ta skupnost ne želi priznati za člana, saj ne ustreza predstavi o njenem članu. Charles Taylor trdi, da je biti priznan temeljna človeška potreba.²³ Verjetno res, a priznavanje je projekt, ki ne uspe, ko nekdo uhaja ideologiji vzpostavljenih vzorcev. MKP imajo največji uspeh prav Kanadi, kjer imajo posebne pravice prebivalci Quebeca in prvotni prebivalci. Toda tudi v Kanadi se bije boj, ali so pomembnejše univerzalne pravice posameznika ali pravice neke skupnosti. Taylor v tem ne vidi težave, saj univerzalnost spodbuja priznavanje specifičnosti.²⁴

Povedano drugače: moja pravica do individualnosti in lastne identitete ne nasprotuje moji pravici, da sem Slovenec ali nekdo drug, na primer Srb v Sloveniji. Temu je težko nasprotovati, ne da bi naleteli na največkrat utemeljene očitke o nacionalizmu. Vseeno obstaja vsaj ena izjema, ki se izmika Taylorjevi shemi. Biti Slovenec ali Srb pomeni pripadati ideologiji naroda, ki povezuje svoje sestavne dele v zamišljeno skupnost. Ti sestavni deli, posamezniki, morajo v pretežni meri ustrezati vzorcu, ki je predpisan za pripadnike te skupnosti. Slovenec mora ustrezati vzorcu Slovenca, Srb vzorcu Srba in Srb v Sloveniji vzorcu Srba v Sloveniji. Nekateri tem vzorcem bistveno ne ustrezajo, kar pomeni, da nimajo samo identitetnih težav, ampak imajo lahko tudi težave s pravicami. Ali kot pravi Kwame Anthony Appiah:

---

²² Prim. Hasan, 2010.

²³ "Priznavanje torej ni zgolj stvar vljudnosti, ki smo jo dolžni posvečati soljudem. Biti priznan je resnično temeljna človeška potreba." Taylor, 2007, 292.

²⁴ Prav tam, 304.

Vendar menim, da je eden glavnih vzrokov za to, da mnogo ljudi dvomi v verodostojnost sodobnih diskurzov multikulturalnosti, prav v tem, da ti diskurzi vključujejo takšne koncepte kolektivne identitete, ki so presenetljivo nesubtilni do procesov, v kakršnih se razvijajo tako kolektivne kot tudi individualne identitete.²⁵

Primer, ki ga uporabi Appiah, je primer temnopoltega geja v ZDA. Nekatere njegove pravice izhajajo iz pravic Afroameričanov, vendar obstaja vzorec, ki predpisuje, kakšen naj bi bil afroameriški moški. Ta vzorec močno poudarja mačizem. Afroameričan svoje identitete, ki je tudi gejevska, ne more uresničevati znotraj skupnosti, ki gejevstvo močno zavrača. Tudi v Sloveniji se stereotipizira mačizem priseljencev iz bivše Jugoslavije, ki ta stereotip sprejemajo in deloma spodbujajo. Čim jasnejši je vzorec, ki naj bi posameznika oblikoval v člana neke skupnosti, tem večji je pritisk, da mora temu vzorcu ustrezati. Če mu ne ustreza, se mu skupnost lahko celo odreče, kar lahko pomeni, da ostane brez pravic, ki mu grede kot članu manjšinske skupnosti.

Appiah izpostavi tudi primer dogovorjenih porok, ki so lahko posebna pravica neke skupnosti, a vsa dekleta iz te skupnosti tega ne čutijo kot pravico, ampak kot pritisk in razlog za upor.²⁶ Izstop iz sistema dogovorjenih porok lahko pomeni izstop iz skupnosti, kar pa še ne pomeni, da se takšno dekle želi odpovedati svoji identiteti in da želi nehati živeti svojo kulturo. Težava, ki jo imajo MKP, je, kako uresničiti pravico, ki pritiče skupnosti, in nasprotno individualno pravico posameznika. Appiah pravi: Obsežne kolektivne identitete, ki zahtevajo priznanje, so opredeljene s stališči o tem, kako naj bi se obnašala tipična oseba, ki sodi v to kategorijo.²⁷

---

²⁵ Appiah, 2007, 346.

²⁶ Appiah, 2007, 347

²⁷ Appiah, 2007, 349.

O tej razpetosti med pravicami posameznika in pravicami skupnosti govori tudi slovenski primer. Leta 1995 je bil 23-letni Rom obtožen več kaznivih dejanj, med drugim spolnega nasilja nad osebo, mlajšo od 14 let, ki naj bi jih bil storil na škodo 12-letne Rominje.²⁸ Bil je oproščen vseh obtožb. Pri tem ni šlo za posilstvo ali podobno "klasično" spolno nasilje. Rom in Rominja sta bila poročena po romskih običajih, ki so v nasprotju s slovensko zakonodajo. Sodišče je Roma oprostilo, ker naj bi bil v pravni zmoti. Do zmote je prišlo, ker je ravnal v skladu z romskimi navadami in ni vedel, da počne nekaj, kar je pravno napačno. V postopku so se pojavila pričanja, ki so dokazovala, da so poroke 12 ali 13 let starih Rominj povsem običajne in del njihove kulture. Zanimivo je, da je primer prišel na sodišče, ker je oče Rominje ovadil Roma, zato da bi nanj izvedel pritisk, saj je želel izposlovati večjo odškodnino za nevesto. To očetovo dejanje kaže na njegovo in ženinoovo poznavanje slovenske zakonodaje. Naša ambicija ni pravna, zato se bomo temu področju izognili. V članku v reviji *Pravnik* sodnik Zlatko Dežman utemeljuje odločitev sodišča. Ta utemeljitev kaže, kako so v MKP lahko vpisane predstave, ki temeljijo na zamišljenem ideološkem vzorcu. Te predstave preprečujejo emancipacijo (domnevne) žrtve oz. žrtev. Pri Dežmanovem utemeljevanju zlasti zbode v oči trditev, da so romske kulturne posebnosti razumljive, ker izhajajo iz moralne zavesti, ki je prilagojena njihovi biološki in sociološki danosti.²⁹

Kulturne značilnosti Romov se s tem celo biologizirajo in se z obzorja kulture prenesejo na področje njihovih bioloških danosti, ki naj bi bile drugačne od slovenskih. Preprosto povedano: romska dekleta naj bi prej spolno dozorela, kar je vzpostavljanje vzorca, o katerem govorimo. Rominja spolno dozori zgodaj, Slovenka pozno ... Dežman go-

---

²⁸ Prim. Dežman, 1998.

²⁹ Prav tam, 267.

vori tudi o vpetosti v "kulturne determinante", ki nam preprečujejo dojetje zunaj njih, kar pomeni, da smo – ali so vsaj Romi – ujeti v kulturne vzorce in stereotipe. Če bi dekleta želela drugačno življenje, kot jim ga determinira okolica in do česar imajo vso pravno pravico, bi to težko dosegla drugače kot z uporomo. Pravo, ki jim zagotavlja spolno nedotakljivost do 14 leta, zanje ne velja, saj imajo romski moški pravico, da z njimi spolno občujejo že prej. Ta domnevno multikulturni pogled daje pravico predvsem moškim, jemlje pa emancipacijsko možnost deklet. Odveč je tudi argumentacija, da si romske deklice želijo poroko in spolne odnose pri 12 letih. Iz sodnega primera je jasno, da živijo v zelo patriarhalnem okolju, da se z njimi trguje in dogovarja za poroke. Svobodna volja deklet je izvzeta iz enačbe. Vsi opisani nazori so zelo blizu primordializmu, ki verjame, da narodi obstajajo od nekdaj in da so razlike med narodi naravne.³⁰ Konstrukcija rasnih in narodnih razlik na temelju narave, rase in biologije je vedno sporna. V javnosti obstaja vtis, da nam biologija lahko pokaže, kaj je res in naravno, kaj je prav. Vendar sta tako narava in rasa podvrženi sprotnim konstrukcijam in ideologijam.³¹ Tudi priljubljeno iskanje genetskih razlik ni kaj dosti različno od starih pojmovanj o krvi, nasledstvu in narodnosti. Predpostavka, da nekaj biološko ločuje Slovenca od Roma, temelji na prepričanju, da obstaja neka naravna determinanta, ki določa enega in drugega. Tako prepričanje je uporabno za sprotno ideologizacijo naroda, kulture in rase, razloge za razlike pa je treba iskati zunaj biologije, kar vedno znova dokazujeta tako znanstvena biologija kot antropologija.³² Ali kot pravi Hobsbawm:

Na drugi strani je darvinovski evolucionizem, ki ga je kasneje nadomestila tako imenovana genetika, rasizmu priskrbel "znan-

³⁰ Toplak, 2011, 15-16.

³¹ Wade, 2002.

³² Haraway, 1999.

stvene” razloge, zakaj tujcev ne pustimo k sebi oz. – pozneje – zakaj jih izganjamo in pobijamo.³³

Do danes se je primordializem toliko omehčal, da še vedno vidi bistvene naravne razlike med narodi, a je vseeno pripravljen sprejeti, da bi ti narodi živeli v sožitju znotraj ene države. To Dobbernack in Modood imenujeta “tolerantni rasizem”. Gre za prepričanje o manjvrednosti nekaterih ras, a hkratno odpoved, da bi delovali v skladu s tem prepričanjem. Na tem primeru lepo vidimo, kako hitro želja po multikulturnem delovanju pripelje do ravnanja, temeljčega na biologizmih in kulturnih obzorjih, ki so bila razširjena od začetka do sredine 20. stoletja. Torej do let, ko so se začele oblikovati MKP.

Multikulturalizma nikakor nočemo obtožiti represije, lahko pa ugotovimo, da pravice, ki jih neka skupnost dobi v imenu multikulturne strpnosti, tisti, ki imajo v tej skupnosti moč, izrabijo za uveljavitev svojih interesov na račun šibkih. Pri tem morda delujejo celo v nasprotju s pravom države, kjer živijo, a jim pravni sistem spregleda njihovo protipravno delovanje v imenu multikulturalizma. To šibke v teh skupnostih postavlja v dvojno težak položaj, saj ne morejo uveljaviti svojih individualnih državljanskih in človekovih pravic in obdržati kulturnih pravic, ki jim jih zagotavljajo MKP. Za zaščito šibkih je pametno upoštevati liberalni proceduralizem, ki je mišljen kot idejna osnova družbe in ki državi omogoča popolno indiferenco glede konceptov dobrega, vezanih na posameznika. Pripadnik imigrantske skupnosti ima vso pravico, da si ustvari lastno prepričanje, ki ne sovпада z ideologijo te skupnosti. Država ga mora zaščititi pred pritiski, zaščititi mora njegovo osebne izbire.³⁴

---

³³ Hobsbawm, 2007, 130.

³⁴ Appiah, 2007, 348.

Multikulturalizem se je rodil kot posledica emancipacijskih gibanj v 60. letih 20. stoletja in hkrati kot posledica slabe vesti kolonizatorjev. Pozneje je postal ena od možnosti za urejanje sobivanja ekonomskih imigrantov, novo fazo pa je dosegel z razpadom socialističnih držav in v EU z vzpostavitvijo schengenske meje. Vsa ta zgodovina kaže na urejanje razmerij med skupinami. Urejanje razmerij med posamezniki je prepuščeno pravu in je zgodovinsko gledano posledica vrednot demokracije in liberalne države. V demokratičnih in odprtih državah so vsem ljudem priznane človekove pravice in osebne svoboščine ne glede na to, ali jih obravnavamo kot posamezne državljane, stalne prebivalce ali imigrante. Pravice, izhajajoče iz MKP, pa so priznane najprej skupnosti in posameznikom kot članom teh skupnosti. A tudi znotraj teh skupnosti se pojavljata družbeni nadzor in represija, ki nista v skladu s sodobnim pojmovanjem človekovih pravic in liberalno-demokratičnih vrednot. Osvobajanje posameznikov ali posameznic izpod represije se lahko dojame kot represija nad pravicami skupnosti. Tako lahko MKP nehajo biti orodje svobode in postanejo orodje represije. Primerov je veliko: naglavne rute, dogovorjene poroke, dota, skrajni patriarhat, po zakonu prezgodnji spolni odnosi itd. Gotovo je ena od prihodnjih nalog multikulturalizma, kako premagati to nasprotujočo si dvojnost.

Zavračanje človekovih pravic in liberalno-demokratičnih vrednot

Države, kjer obstaja multikulturalizem pod tem imenom, zlasti evropske države, temeljijo na upoštevanju liberalno-demokratičnih vrednot in na spoštovanju človekovih pravic. Deloma se je tudi multikulturalizem razvil prav zaradi teh vrednot. Če od prevladujočih evropskih kultur pričakujemo spoštovanje imigrantskih kultur in uvajanje MKP, lahko pričakujemo recipročnost, torej to, da imigrantske kulture spoštujejo evropske. Zdi se, da multikulturalizem

najbolj uspeva tam, kjer ta recipročnost deluje. Težave pa se pojavljajo tam, kjer te recipročnosti ni. Nekatere imigrantske kulture ne sprejemajo liberalno-demokratskih vrednot, kar ni nujno težava. Tolerantnost pomeni sprejemanje drugačnih vrednot in drugačnega načina življenja, zato da lahko mirno sobivamo. Pogosto so si različne vrednote v velikem nasprotju in je doseganje tolerantnosti ali celo priznavanja zahteven projekt. Kot pravita Dobbernack in Moddod:

“Toleranca stisnjenih zob” je lahko najbolj praktična rešitev v mnogih okoliščinah in ni veliko smisla v obsojanju tolerance, kjer ni boljših možnosti.³⁵

Če evropske družbe s stisnjenimi zobmi sprejemajo kulture imigrantskih skupnosti, imajo pravico zahtevati enako. Večina imigrantskih skupnosti s tem nima težav. Tolerantne morajo biti oboje. Nekatere imigrantske kulture so podvržene ideologiji, ki ne želi delovati tolerantno. Tovrstne ideologije se najpogosteje rojevajo med azijskimi muslimani, kar je islam deloma spravilo na slab glas. Krivično je obsoditi islam nasploh ali celo azijske muslimane kot celoto. Islam živi v mnogih oblikah, ki so nagnjene k strpnosti in sprejemanju drugačnosti, obstajajo pa skrajne skupine, ki kot anti-pod nacionalizma in integracionizma spodbujajo konflikte. Te pogosto odkrito nasprotujejo splošnim človekovim pravicam in liberalno-demokratskim vrednotam. Prepričanje, da bi vsi morali sprejeti islam in šeriatsko pravo, ne more naleteti na strpnost in simpatije. Prav tako ne zloraba sicer tolerantne religije za izdelavo ideologije, ki nasprotuje vsemu zahodnemu, pri čemer nasprotovanje kaže celo z nasiljem. Sprejemanje laičnosti, spolne enakosti, pravic posameznikov, svobode gibanja ipd. je znak strpnosti in

---

³⁵ Dobbernack, Moddod, 2011, 30.

priznavanja evropske kulture. Je multikulturalizem, ki ga manjšina živi nasproti večini.

Te družbe morajo najti tanko mejo med integracijo v prevladujočo kulturo in med tonjenjem v pretiran tradicionalizem, ki vodi v psihično odtujitev. Ni treba, da opustijo svojo kulturo in se zlijejo z drugo kulturo, a prepoznati in priznati morajo svojo okolico, predvsem pa morajo dovoliti, da se zgodijo spremembe znotraj njihove kulture. Prevladujoča kultura nima pravice, da diktira spremembe, toda emancipacijske težnje znotraj manjšinske kulture so nekaj, s čimer se mora ta soočiti in jih sčasoma sprejeti. Tudi manjšinske kulture imajo svoje manjšine, ki se želijo osvoboditi nekaterih spon tradicionalizma, zlasti kadar te težnje sovpadajo s človekovimi pravicami in svoboščinami posameznika. Takšno spreminjanje manjšin jemlje veter iz jader nacionalizma in integracionizma in odpira nove možnosti za evolucijo multikulturalizma.

Od sklepa k rešitvam

Konec vere v izvorno točko identitete

Vera v avtentičnost, izvoljenost, ustvarjenost od boga, pravost, izvornost so izrazi ideologij, ki so ustvarjene na izvorni točki identitete. Pokazali smo, da je takšno ideologiziranje povsem arbitrarno in vedno na novo zamišljeno, čeprav se skrajno trudi dajati vtis, da je tako "od nekdanj". Pridobiti moč odločanja, kaj bo vpisano v izvorno točko identitete, pomeni imeti realno moč v skupnosti, zlasti moč odločanja, kdo sodi v skupnost in kako se morajo člani skupnosti vesti. Gre za ideološko obliko moralnega nadzora, ki določa način življenja skupnosti in hierarhije v njej. Iz te točke se napajata nacionalizem prevladujoče kulture in tradicionalizem manjšinskih skupnosti. Ko ideologije črpajo iz te domnevne prvotnosti, se postavljajo na skrajne pozicije in ne uvidijo lastne priroditosti. Na ta način zanikajo svojo pravo zgodovino in etiologijo ter se sklicujejo

na mitologijo, ki ima nalogo pojasniti sedanost v skladu z ideološkimi in političnimi nameni. Šele ko bi se znebili vere v izvorno točko identitete in spoznali prigradnost trenutnih nacionalnih in kulturnih tvorb, bi razvili orodja za priznavanje drugih kultur, ki na istem prostoru živijo sočasno. Spoznanje o tem, da je neka prevladujoča kultura produkt ne tako daljne zgodovine in da se vedno že preobraža v neko drugo kulturo, omogoča prepoznati manjšino kot del bodoče zamišljene skupnosti, ki bo morda temeljila na povsem drugačnih ideoloških osnovah. Iz tega lahko zraste ne samo tolerantnost stisnjenih zob, ampak tudi priznanje, spoštovanje in bistvena enakost.³⁶ Spremembe se bodo zgodile, ko bomo docela dojeli, da nas različnost bogati, in to ne samo v simbolnem in načelnem pomenu, ampak da z raznolikostjo postajamo splošno uspešnejši. Florida pravi, da se danes oblikuje nov kreativni razred, ki je pogoj za uspešnost družbe. Za njegovo oblikovanje so potrebne tehnologija, talent in toleranca. Podstat treh T pa je multikulturna raznolikost.³⁷

Novi načini oblikovanja identitete

Identiteta imigrantov, ki živijo v manjšinskih skupnostih ali so celo getoizirani, je pogosto oblikovana na tradicionalističnih vzorcih kulture, od koder izhajajo. Ta identiteta se počasi spreminja v neko novo in posebno identiteto. Z ene strani čutijo pritisk zahtev po integraciji, na drugi strani so zahteve po tem, naj obdržijo izvornost svoje prvotne kulture. Kakršno koli pozicijo zavzamejo do teh pritiskov, je treba vedeti, da procesi spreminjanja identitete potekajo v soodvisnosti. Ko se priseljenci integrirajo v neko skupnost, tej skupnosti nekaj prinašajo in jo spreminjajo, čeprav bi nacionalisti to le

---

³⁶ Prav tam, 32.

³⁷ Florida, 2005.

stežka priznali. Kultura, iz katere so emigrirali, nanje izvaja pritisk, naj obdržijo izvornost, kar pogosto storijo, toda pri tem se njihova izvorna kultura vendarle spremeni. Tako nehote postanejo nepravi prežitek, ki mu izvorna kultura ne prizna avtentičnosti. To, da nikjer niso pravi, avtentični, domači, jih prisili k oblikovanju novih identitet. Morda se prva generacija priseljencev še upira tem procesom, a njihovi otroci se jim ne morejo izogniti.³⁸ Z novo identiteto imigrantov se morajo sprijazniti vsi, imigranti, njihova izvorna kultura in kultura, v katero so imigrirali. Priznanje in sprejemanje tega neizogibnega procesa pomenita pot k oblikovanju učinkovitejših MKP.

Nove oblike zamišljenih skupnosti

Imigrantske skupnosti imajo veliko možnosti, da se izumljajo. Možnost zanje je, da se oblikujejo tako, da imajo svojo kulturno identiteto, za katero ni nujno, da se oklepa tradicionalističnih vzorcev izvorne kulture ali da te vzorce še bolj zaostri zaradi občutka ogroženosti. Dovolj je, da se te skupnosti odprejo emancipaciji lastnih manjšin, da živijo v stalni in dejavni interakciji s prevladujočo kulturo, v katero pa se jim ni treba popolnoma integrirati. Na drugi strani je prav, da njihova prvotna kultura spozna, da so emigranti svojevrstna kulturna entiteta, z lastno in novo identiteto, ki živi svoje življenje. Prevladujoča kultura, ki oblikuje MKP, bi celo morala spodbujati oblikovanje novih zamišljenih skupnosti. Sprejeti bi jih morala, ne kot del sebe niti ne kot drugega, marveč priznati takšno skupnost in ji v lastni ideologiji podeliti afirmativno vlogo. Takšno vlogo so imeli nekateri tradicionalni obrtniški poklici, ki so bili ve-

---

³⁸ To se vidi tudi pri jeziku, ki je pri prvi generaciji jezik časa, ko so se odselili, in izgublja stik s spreminjajočim se jezikom izvorne kulture. Potomci izseljencev še bolj izgubijo stik z jezikom domovine svojih staršev in izdelajo zanimivo jezikovno mešanico. Dober vpogled najdemo v Šabec, 1995.

zani na neko nacionalno ali kulturno identiteto.³⁹ V sodobnosti si je težko zamisliti takšno cehovsko determiniranost, a ti pretekli primeri kažejo možnost novega oblikovanja kulturnih identitet in na njih temelječih skupnosti.

Nove oblike državljanstva

Danes je državljanstvo vezano na teritorij, nacionalnost in izvor. Države težijo k temu, da bi vsi stalni prebivalci njenega teritorija imeli državljanstvo te države, razen posebnih izjem, kot so začasni naseljenci, turisti ipd. Nacionalne države tako težijo k temu, da bi vsi pripadniki naroda te države imeli njeno državljanstvo. Od tod težave z manjšinami, pri katerih se večkrat postavlja vprašanje lojalnosti in dvojnosti družbenega statusa, vse na osnovi izvorne točke identitete. Nekatero države dokaj radodarno podelijo državljanstvo potomcem imigrantov ali celo imigrantom, če so ti državljanstvo izgubili. Državljanstvo jim je podeljeno na podlagi njihovega izvora. Preseljevanje oz. priseljevanje, npr. ekonomsko, pa ne pomeni pridobitve državljanstva. Za imigrante je v večini držav pridobitev državljanstva velik podvig. Celo če gre za imigrante zaradi političnih razlogov, so težave podobne. Na drugi strani pa nekateri državljanstvo pridobijo zlahka, ker imajo pravi izvor ali sodelujejo v nacionalnih projektih. Deloma so MKP potrebne tudi zato, da urejajo status in življenje stalnih naseljencev, ki ne pridobijo državljanstva. Državljanstva se ne podeljujejo zlahka zato, ker so močno povezana z ideologijo izvorne točke.⁴ Za državljanstvo sta zelo pomembna pojma – rojstvo in poreklo. Prav tako se državljanstvo podeljuje za vedno. Državljanstvo danes pomeni bistveno spremembo človeka, celo nekakšno transesenciacijo. Če bi državljanstvo izgubilo svojo povezavo z izvorom in nacionalno

---

³⁹ Prim. Kymlicka, 2012.

pripadnostjo, se ne bi spremenila samo politična slika držav, ampak tudi oblike multikulturalizma. Državljanstvo se sicer lahko spremeni, a je postopek zelo težak in ponekod celo nemogoč. Državljanstvo naj bi bilo za vedno. Osebna, nacionalna in državljska identiteta posameznika ali skupnosti se lahko dokaj hitro spremeni. Državljanstvo je nepremično, identiteta pa premična.

V Evropi je državljanstvo identitetno še vedno zelo povezano z nacionalnostjo, čeprav je realnost že povsem drugačna. Skoraj vse evropske države so večnacionalne, njihovi državljanji pa imajo premične identitete. MKP so pravzaprav odziv nacionalnih držav na prebivalstvo, ki identitetno ne ustreza vzorcu tipičnega državljana. V današnjih večnacionalnih državah in v kopici premičnih identitet nobeden zares ne ustreza vzorcu tipičnega državljana, še manj pa ideologiji pravega izvora. Pomembna naloga za države in imigrantske skupnosti bo izoblikovati MKP, ki bodo osvobojene nacionalizmov in tradicionalizmov in bodo preprosto iskale način za strpno sobivanje različnih identitet.

Bibliografija

- ALIBHAI BROWN, Y. (2000): *After Multiculturalism*, Foreign Policy Centre, London.
- ANDERSON, B. (2007): *Zamišljene skupnosti*, Studia humanitatis, Ljubljana.
- CANTLE, T. (2012): *Interculturalism: For the Era of Globalisation, Cohesion and Diversity*, v: Political Insights, december 2012, Oxford.
- DEŽMAN, Z. (1998): "Razlogi za odločitev sodišča, ki je vznemirila domačo in tujo javnost", *Pravnik*, let. 53, 4-5, 260-276.
- FINNEY, N., SIMPSON, L., ur. (2009): *Sleepwalking to segregation: Challenging myths about race and migration*, The Policy Press, Bristol.

- FLORIDA, R. (2005): *Cities and the Creative Class*, Routledge, New York, London.
- DOBBERNACK, J., MODOOD, T. (2011): *Accept pluralism, Tolerance and cultural diversity in Europe: Theoretical perspectives and contemporary*, European University Institute Robert Schuman Centre for Advanced Studies Developments, San Domenico di Fiesole.
- HARAWAY, D. J. (1999): *Opice, kiborgi in ženske*, Študentska založba, Ljubljana.
- HASAN, R. (2010): *Multiculturalism: Some Inconvenient Truths*, Politico, London, izdaja Kindle.
- HOBBSAWM, E. J. (2007): *Nacije in nacionalizem po letu 1780*, *cf, Ljubljana.
- HOME OFFICE (2001): *Community Cohesion: A Report of the Independent Review Team (The Cattle Report)*, London: Home Office.
- JEFFS, N., ur. (2007): *Zbornik postkolonialnih študij*, Krtina, Ljubljana.
- KYMLICKA, W. (2012): *Multiculturalism: Success, Failure, and the Future*, Migration Policy Institute, Washington DC.
- MAYER, D. (2009): "Young Urban Migrants Between Two Cultures", v: Pratto, G. B. ur., *Beyond Multiculturalism: Views from Anthropology*, Ashgate Publishing, Farnham, 151-172.
- MEER, N., MODOOD, T. (2009): "The Multicultural State We're In: Muslims, 'Multiculture' and the 'Civic Re-balancing' of British Multiculturalism", *Political Studies*, Vol. 57, Political Studies Association, 473-497.
- MEDICA, K. (2009): "Identitete in identifikacije: od socialnega priznanja do socialne pripadnosti", *Monitor ISH*, let. XI, št. 2, 7-18.
- SAND, S. (2010): *Kako so izumili judovsko ljudstvo*, *cf, Ljubljana.
- SURRENTI, S. (2009): *The Consumption of Experience and the Ethnic Market: Cosmopolitan Identity Beyond Multiculturalism*, v: Pratto, G. B., ur., *Beyond Multiculturalism: Views from Anthropology*, Ashgate Publishing, Farnham, 201-216.

SVETLIČ, R. (2010): *Izbrana poglavja iz politične morale*, Založba Univerze na Primorskem, Koper.

ŠABEC, N. (1995): *Half pa pu. Jezik ameriških Slovencev*. Studia humanitatis, Ljubljana.

TOPLAK, C. (2011): "Etnične skupnosti, narodi in nacije", v: Sardoč, M., idr., ur., *Medkulturni odnosi kot aktivno državljanstvo*, Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU, Ljubljana, 15–23.

VERTOVEC, S., WESSENDORF, S., ur. (2009): *The Multiculturalism Backlash: European discourses, policies and practices*, Routledge, Oxon.

WADE, P. (2002): *Race, Nature and Culture: An Anthropological Perspective*, Pluto Press, London.

WEININGER, O. (1936): *Spol in značaj*, Modra ptica, Ljubljana.

Spletni viri:

URL: <http://www.zeit.de/politik/deutschland/2010-10/seehofer-multikulti-junge-union>

URL: <http://www.mipex.eu/>

URL: <http://www.queensu.ca/mcp/index.html>